

بسم الله الرحمن الرحيم

سلسله جلسات تفسير کاربردی قرآن کریم (سوره مبارکه لقمان)

دکتر علی رضا آزاد

عضو هیأت علمی دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد

دوشنبه ها ساعت ۱۸

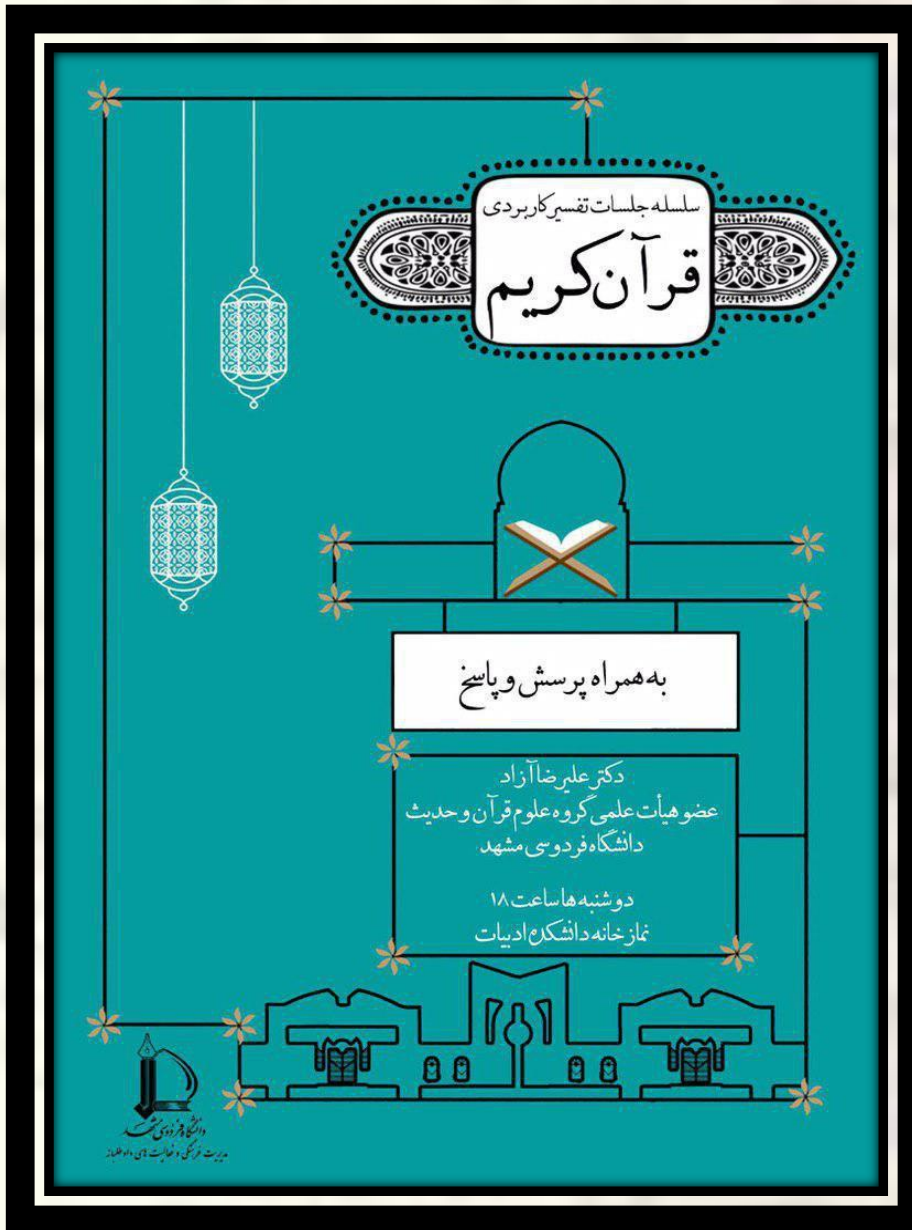
نمازخانه دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی مشهد

جلسه یازدهم (تفسیر آیه ۸)

رابطه ایمان و عمل

۱۴ بهمن ۱۳۹۸

مدیریت فرهنگی و فعالیتهای داوطلبانه دانشگاه فردوسی مشهد

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

در حقیقت کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند باغهای پر نعمت خواهند داشت (۸)

تفسیر همنشینی ایمان و عمل صالح:

حدود ۶۰ بار در قرآن، ایمان و عمل صالح در کنار یکدیگر آمده اند.

رابطه حسن فاعلی و حسن فعلی

ایمان نشانه عمل صالح است و منجر به ازدیاد عمل صالح می شود و عمل صالح نیز نشانه ایمان است و منجر به ازدیاد ایمان می شود.

امام علی (ع): «فَبِالْإِيمَانِ يُسْتَدَلُّ عَلَى الصَّالِحَاتِ وَبِالصَّالِحَاتِ يُسْتَدَلُّ عَلَى الْإِيمَانِ: عمل صالح نشان از ایمان و ایمان نشان از عمل صالح دارد.»

بین عمل به واجبات و عمل به صالحات عموم و خصوص من وجه است.

سؤال:

آیا ایمان بدون عمل صالح، پذیرفته است؟ (آیا عمل جزء باور است؟)
آیا عمل صالح بدون ایمان پذیرفته است؟ (آیا باور جزء عمل است؟)

خوارج و معتزله و زیدیه و پیروان مذاهب اربعه به جز ابوحنیفه، عمل را یکی از مؤلفه های ایمان دانسته اند.

مرجئه و اشاعره و امامیه عمل را خارج از ذات ایمان می دانند. زیرا:
عطف الذین آمنوا بر عملوا الصالحات، دلالت بر مغایرت دارد.

آیات به کسی که مرتکب بغی و قتل و ظلم شده هم نسبت ایمان می دهد (حجرات ۹: وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي)

سؤال:

روایات زیادی در شیعه، عمل را جزء ایمان می دانند. تعارض این روایات با این رأی چگونه قابل حل است؟

امام صادق(ع) در پاسخ به نامه عبدالرحیم قصیر: «ایمان اقرار نمودن به زبان و تصمیم قلبی و عمل نمودن با اعضا و جوارح است.»

محمد بن مسلم از امام صادق (ع) پرسید: «ایمان چیست؟»

امام فرمود: «شهادت به یگانگی خدا و اقرار نمودن به آنچه از جانب خدا آمده و تصدیقی که در دل ها مستقر گشته است.»

محمد بن مسلم: «مگر شهادت عمل نیست.»

امام (ع): «چرا (هست)؟!»

محمد بن مسلم: «عمل جزء ایمان است؟»

امام (ع): «آری ایمان جز با عمل نباشد و عمل برخی از ایمان است و ایمان جز به وسیله عمل بر پا نشود.»

برای حل تعارض، این قبیل روایات را حمل بر تعریف ایمان کامل (ایمان حداکثری و نه ایمان حداقلی) می کنیم. شاهد آنکه ائمه برای کسی که بعضی از وظایف عبادی را ترک کرده است، تعبیر ناقص الایمان را به کار برده اند و نه بی ایمان.

نساء/۱۳۶: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ»

حجرات/۱۴: «قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ: [برخی از] بادیه نشینان گفتند: «ایمان آوردیم.» بگو: «ایمان نیاورده اید، لیکن بگویید: اسلام آوردیم. و هنوز در دل‌های شما ایمان داخل نشده است.»

اقرار زبانی و عمل، شاهد و علامت ایمان است و نه جزء مقوم آن.

کار بست ها:

انسان کامل و انسان عامل – عالم دینی و عامل دینی – معرفت کامل و عمل تمام، لازمه کمال انسان چنین نیست که مطلق ایمان، رهایی ساز و سعادت بخش و آباد کننده دنیا و آخرت باشد:

نساء/۱۲۳: «لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلَ الْكِتَابِ: کار به آمال و آرزوی شما و آرزوی اهل کتاب (یهود و نصاری) درست نشود.»

عده ای به خوبی های فردی و اجتماعی علاقمندند و مثلاً عدالت را دوست دارند اما برای اجرای آن قدمی بر نمی دارند.

تفسیر عمل صالح:

بین عمل به واجبات و عمل به صالحات عموم و خصوص من وجه است.

عمل صالح ماهیت ایمانی دارد یا انسانی؟

جریر طبری: « فَأَطَاعُوا اللَّهَ فَعَمَلُوا بِمَا أَمَرَهُمْ فِي كِتَابِهِ وَ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ. »

آیت الله جوادی آملی: «قرآن عملی را صالح می داند که مطابق وحی باشد.»

با توجه به مکی بودن سوره و توضیحاتی که در تفسیر محسنین بیان شد، می توان عمل صالح را علاوه بر تفسیر ایمانی، به عنوان امری انسانی نیز تفسیر کرد. مجدداً جای این سؤال است که خداوند به خوبی ها امر می کند یا آنچه خدا بدان امر کرده، انسانی است؟

کار بست ها:

در قرآن آثاری برای عمل صالح ذکر شده است. یعنی اگر عملی، چنین آثاری در پی نداشته باشد، عمل صالح نیست.

آثار عمل صالح:

۱. زندگی پاک:

نحل/۹۷: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ اُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: هر کس -از مرد یا زن- کار شایسته کند و مؤمن باشد، قطعاً او را با زندگی پاکیزه‌ای، حیات [حقیقی] بخشیم، و مسلماً به آنان بهتر از آنچه انجام می‌دادند پاداش خواهیم داد.»

۲. محبوبیت:

مریم/۹۶: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا: همانا آنان که به خدا ایمان آوردند و نیکوکار شدند خدای رحمان آنها را (در نظر خلق و حق) محبوب می‌گرداند.»

۳. تبدیل سیئات به حسنات:

فرقان/۷۰: «إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ: مگر آن کسانی که از گناه توبه کنند و عمل صالح به جای آرند، پس خدا گناهان آنها را بدل به حسنات گرداند.

تبدیل سیئات به حسنات: آیا ما در برابر کسی که به ما بدی کرده اما پشیمان است، چنین هستیم؟

۴. استجابت دعا:

شوری/۲۶: «وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ: و دعای آنان را که ایمان آورده و نیکوکار شوند مستجاب می گرداند و از فضل و کرم خود بر ثواب آنها می افزاید.»
وقتی کسی به ندای خدا لبیک می گوید، خدا هم به ندای او لبیک می گوید.

۵. نهرا سیدن از ستم و شکست:

طه/۱۱۲: «وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا: و هر کس که کارهای شایسته کند و مؤمن باشد، نباید از هیچ ستمی و شکستی بهراسد.»

مرا عهدیست با جانان که تا جان در بدن دارم / هواداران کویش را چو جان خویشتن دارم
مرا در خانه سروی هست کاندر سایه قدش / فراغ از سرو بستانی و شمشاد چمن دارم
گرم صد لشکر از خوبان به قصد دل کمین سازند / بحمد الله و المنه بتی لشکر شکن دارم

۶. لقاء الله:

کهف/ ۱۱۰: «مَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا: هر کس به لقای (رحمت) پروردگارش امیدوار است باید نیکو کار شود و هرگز در پرستش خدایش احدی را با او شریک نگرداند.»

۷. اعتلای حق:

فاطر/ ۱۰: «إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ: سخنان پاکیزه به سوی او بالا می رود، و کار شایسته به آن رفعت می بخشد.»

در برابر اعمال صالح و احسان، سیئات قرار دارند. کارهای ناپسند، راه تحقق را برای انسان تیره و تاریک می کند.

روم/ ۱۰: «ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَصَاءُوا السُّوْأَى أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ: سرانجام کار آنان که بسیار به اعمال زشت و کردار بد پرداختند این شد که آیات خدا را تکذیب و تمسخر کردند.» (رابطه این آیه و آیات پیشین.)